

l'autogestió pedagògica

Joaquim Franch

RESSÒ DE LA PARAULA AUTOGESTIÓ

Hi ha paraules que, inevitablement, signifiquen més coses de les que voldrien significar per elles mateixes perquè, per les raons que siguin, produeixen un ressò en els sentiments o en les aspiracions dels qui les escolten. Una d'aquestes paraules deu ésser la paraula "autogestió pedagògica" que, per als mestres que s'han trobat als cursos d'autogestió, arriba a trobar una gamma de significacions increïblement dispar.

En aquestes ratlles voldria precisar el sentit que hi han volgut donar els mestres i investigadors que han intentat passar d'una experimentació a una formulació teòrica de les possibilitats i els límits d'una lliberalització de l'educació a les escoles. Permeteu-me subratllar els mots educació i escoles i afegir que l'educació té a les escoles una component molt important que és l'aprenentatge d'uns continguts i d'unes habilitats socialment determinades.

Deia que els mestres solen interpretar, a priori, l'autogestió de maneres molt diverses. En efecte, hom es troba en un extrem amb formulacions com aquestes:

- "l'autogestió serveix perquè els nens facin el que jo vull sense adonar-se'n"
- "l'autogestió deu anar bé perquè els nens facin per ells sols el que han de fer"
- "l'autogestió és la supressió del mestre: és absurda"
- etc.

Evidentment, no es tracta d'això. Com a mínim, els plantejaments que s'han fet amb el nom d'autogestió són honestos i no pretenen ni unes vacances per al mestre, ni una manipulació dels nens, cosa que fóra pitjor que un autoritarisme declarat.

A l'altre extrem, els a priori són més romàntics, accentuen una de les dues components següents, o totes dues:

- l'espontaneïtat: els nens lliures i feliços, els centres d'interès són la clau de la descoberta del món,

l'autoritat és innecessària... l'illa feliç, Summer-hill...

- l'autogestió en un règim socialista: una escola autogèrida prepara per a una societat autogèrida i alhora en posa els fonaments, noves formes de producció, noves formes de relació...

Em sembla que aquestes dues identificacions mereixen una precisió. En primer lloc, l'educació, procés que ha de donar els estris per a transformar una societat, no pot fonamentar-se sobre l'espontaneïtat. En la mesura en què se situa els nens en un context del qual n'és absent la coacció del sistema social, se'ls nega la possibilitat d'afrontar aquesta coacció i aquest sistema, que segueixen existint malgrat l'escola, i se'ls impideix desenvolupar una agressivitat dialèctica que necessiten per a promoure canvis en el seu entorn. Michel Lobrot i Georges Lapassade, que són dos dels teòrics més significats de l'autogestió pedagògica, insisteixen sovint en aquest punt del qual parlarem a l'apartat següent.

En segon lloc, no hi ha cap garantia seriosa que a l'escola les relacions siguin igualitàries, malgrat que s'intentin establir així. I, a més a més, tampoc no hi ha garanties que l'establiment de relacions de cooperació lliures i iguals a l'escola signifiqui la creació d'un home nou.

En una paraula, els qui creuen que l'autogestió és espontaneïtat corren el risc d'escamotejar als nens la realitat social, i els qui creuen que l'autogestió és un primer experiment de vida socialista s'exposen a ésser un pèl ingenus en el sentit que l'acció de l'escola, per positiva que sigui, és contrapesada per altres moments de la vida dels nens.

Aleshores, com s'ha definit l'autogestió pedagògica?

L'AUTOGESTIÓ PEDAGÒGICA

L'autogestió pedagògica es recolza sobre la presa de consciència de dues realitats:

- la primera és que l'escola és una institució en la qual s'entrecreuen i coincideixen diverses formes socials per a configurar-la i donar-li unes finalitats ben definides de les quals no pot escapar;

dit d'una altra manera, que l'escola és fortament condicionada com a peça d'un sistema de producció i de relacions socials que la conforma a tenor de les seves ne

cessitats.

- la segona és que cada individu —cada mestre, cada nen— té una forma personal de resposta a les pressions que rep del seu entorn social.

A partir d'aquestes dues plataformes, la proposta que fa l'autogestió és la d'assumir aquestes realitats, i posar els nens en situació d'assumir-les, és a dir, de tenir-les en compte i respondre-hi. No es tracta, doncs, de realitzar una educació al marge de les contradiccions que tensen l'escola —per exemple, creant un medi en el qual l'espontaneïtat sigui el valor central— ni d'anticipar un futur utòpic —per exemple, organitzant un medi on els valors centrals siguin la cooperació o la producció col·lectiva autònoma—.

Es tracta, al contrari, de viure el present en les seves dimensions i contradiccions, tant les procedents de l'encaix de la classe —o escola— amb la societat, com les procedents de les dificultats d'ajust entre els individus que formen el grup-classe. Si és prou clar que l'objectiu de l'autogestió és el de situar el nus de relacions humanes que és una classe, un grup d'aprenentatge, en condicions de copsar la seva situació col·lectiva i de definir la seva línia d'actuació, queda per dir de quina forma és possible d'arribar-hi:

- la realitat primera és un grup de nois o noies sotmès a unes determinades pressions a fi que realitzi uns aprenentatges fixats en unes certes condicions; fixeuvos:

- *un grup de nois o noies: amb les seves possibilitats d'aprenentatge, de comunicació, d'oposició; amb les seves il·lusions, amb el seu bagatge d'experiències*
- *sotmesos a pressió social, escolar i directa (per part del propi mestre) a fi que realitzin certs aprenentatges de certa manera.*

- l'actuació del mestre que pretén no acceptar passivament aquesta dada prèvia deu ésser, més o menys, la de negar que aquesta situació sigui l'única possible, tot i ésser real;

i, a partir d'aquesta negació, l'obertura d'un camp de paraula i d'intercanvis per tal que hi hagi per part dels alumnes una presa de consciència de la situació i un intent de resposta col·lectiva.

- la resposta del grup no pot ésser la de prescindir de totes les imposicions i condicions que vénen fixades:

- *d'una banda, perquè és impossible, ja que si ho fa es juga la seva supervivència com a grup.*

. *d'altra banda, perquè és caure en una contradicció en cara més gran ja que, sigui quina sigui la situació, sempre serà una situació limitada... jo diria que la noció de límit és inherent a la noció de situació.*

- sembla, doncs, que la resposta del grup consisteix més aviat en una valoració de la situació i en una edificació d'un àmbit de llibertat dins dels límits imposats (i amb això no vull dir que calgui acceptar passivament els límits com una dada immutable i eterna, sinó com el resultat d'un moment sobre el qual es pot fer pressió per tal que evolucioni en una direcció volguda);

aquest és, per a mí, el tret més sobresortint de l'autogestió pedagògica: que posa el grup en situació dialèctica amb els seus límits; el grup ni els accepta passivament ni els rebutja a l'engròs, sinó que en pren consciència i, alhora que intenta orientar-ne l'evolució, es defineix, dins d'una situació limitada, un àmbit de moviment lliure;

en una paraula, es posa el grup de peus sobre la realitat perquè orienti la construcció de la seva llibertat, que no li és regalada.

Es evident que aquest plantejament és del tot general, és, en certa manera, l'horitzó que es fixaria l'autogestió pedagògica. I, com a horitzó final, no és directament aplicable a totes les situacions ni a totes les edats: per exemple, fóra un disbarat orientar d'aquesta manera l'acció pedagògica de cara a nens petits que tenen necessitat d'uns processos d'habitució per a poder arribar a ésser lliures. Com a horitzó valdria per a ésser aplicat a una classe de nois o noies de quinze o setze anys i, com a tal horitzó, valdria per a mesurar l'èxit d'una escola en l'aplicació d'una política autogestiva al llarg de tots els graus.

Dic això perquè una de les constatacions a què hem arribat és que l'experiència d'autogestió durant un sol any té uns resultats molt discutibles. I, en canvi, un medi escolar on els mestres s'acosten als nens amb la intenció d'apropar-los críticament a un món real ofereix un altre realisme... perquè, què és el que allibera a un nen de quatre anys? No és potser una bona adquisició de la motricitat? I a set anys, no l'allibera un aprenentatge de la lectura fet en connexió amb l'experiència vital? I a deu, quan ja comença a temptejar la crítica, ¿no necessita alhora una comprensió al seu esforç d'afirmació i una garantia d'unes condicions d'aprenentatge?. Tota aquesta feina de precisar quins són els camins d'edificació de l'autonomia i la capacitat d'afrontament està molt poc feta.

M'adono que aquesta aproximació a l'autogestió és molt general per a poder passar directament a una aplicació pràctica, però pot ésser útil per a presentar quina és la problemàtica que pretén resoldre.

D'altra banda, durant aquest any, l'editorial Nova Terra anirà publicant en una nova col·lecció anomenada Quaderns d'Educació diversos treballs que contribuiran a donar més elements per a judicar l'autogestió pedagògica i per a facilitar la reorientació de la pràctica educativa. En concret, es publicaran sis quaderns sobre l'Autogestió, els quals tractaran de

- El Medi educatiu. Anàlisi del medi que diverses orientacions lliberals han reclamat com a necessari per a una experiència i una intercomunicació educativa.
- La comunicació. Condicionaments dels processos de comunicació en els grups d'aprenentatge i formes de millorar la comunicació, tant entre nens com entre aquests i mestres.
- L'orientació no-directiva. Aproximació a Carl Rogers i el seu treball, que ha estat un dels suports de l'autogestió pedagògica.
- Dinàmica de grups a la classe. Estudi, dins la perspectiva dels problemes que es plantegen a una classe, d'algunes de les dades de la dinàmica de grups: pressions, jerarquies, rumors, actituds, mecanismes de defensa, organització del treball, etc.
- L'Evolució de la sociabilitat en els nens. Com a punt de partida necessari per a engagar un procés d'autogestió, en el qual una condició molt important és la que imposen els nens amb la seva capacitat limitada per a relacionar-se, per a comunicar, per a comprendre's i per a comprendre les situacions col·lectives.
- Experiències en Escoles Lliberals. Recull d'algunes experiències interessants fetes arreu del món, tant en didàctica de matèries com en organització d'experiències o del mateix medi escolar.